

Les cometes d'aquest títol haurien de ser enormes, però les regles de la tipografia moderna són les que són. En temps de Cristòfol Despuig (1510-1574) la identitat nacional (tal com avui entenem la noció d'*identitat*, i tal i com avui llegim el mot *nacional*) no existia. Per descomptat, això no vol dir que no hi hagués alguna cosa semblant a la "identitat nacional" dels nostres dies (de nou, entre innegociables cometes). És evident, però, que al segle XVI, i molt abans, existien subjectes com ara els *portuguesos*, els *espanyols* o els *valencians*. A què feien referència, doncs, aquests subjectes? Què vol dir exactament Despuig quan diu "els valencians", posem per cas?

La idea de nació alemanya és molt tardana, del segle XIX; però l'expressió *Die Deutschen* (o *Teutschen*, que és una grafia arcaica també emprada) és molt més antiga. Per a entendre tot això cal retrocedir fins a l'obra d'historiadors del segle XVI, especi-

El polític Ferran Sáez Mateu (Universitat Ramon Llull) interpreta com ha evolucionat el terme 'identitat nacional' i destaca la denúncia de Despuig del caràcter 'estructural' del conflicte entre Castella i la corona catalano-aragonesa, exceptuant el mateix Aragó.

Despuig i la 'identitat nacional' (o quasi)

alment francesos, com Louis Le Roy o Jean Bodin, coetanis de Despuig. Aquests autors, i altres de la mateixa època, utilitzen una derivació de la teoria aristotèlica dels *climata* que solen

denominar *naturel des peuples*. Des d'aquesta perspectiva, existeix un tipus d'identitat (que avui denominariem *nacional*) associada a les condicions específiques de cada territori, i molt

Manifestació de l'11 de Setembre de 2012. Despuig parlava de "la nostra pàtria antiga" i "la nació catalana", però també de "nostra Espanya".

vinculades al clima en un sentit ampli i difús (el règim de vents, la calor, la humitat, etc.) Això fa que els anglesos no siguin com els russos, posem per cas. Les pràctiques religioses també s'associen al *naturel des peuples*, tot i que no se sap ben bé en quin sentit causal; la llengua, en canvi, no rep en general una consideració tan acusada. En el cas de Despuig, sí, i això constitueix una exquisida raresa que l'acosta a Maquiavel o Guicciardini, i l'allunya, en canvi, d'altres autors com els esmentats més amunt, però també dels cronistes d'Índies espanyols de la dècada del 1550, com ara Francisco López de Gómara. Per tant –i amb això tanco aquesta llarga però també necessària introducció– quan un autor de l'època de Despuig utilitza el subjecte “els catalans”, o “els aragonesos”, o altres similars, no està pensant en el mateix que pensem nosaltres. De fet, tot i que el seu plantejament resulta insòlit comparat amb altres autors europeus, es tracta de dos referents històricament diferents. De què està parlant, doncs?

Cristòfol Despuig utilitza en diverses ocasions l'expressió “la nostra pàtria antiga” per referir-se –en boca d'un valencià– a Catalunya. També fa anar amb naturalitat la fórmula “la nació catalana”. I no sols això: fins i tot al·ludeix a les transformacions lingüístiques a València com a conseqüència de la col·lisió entre el castellà i el català; o al conflicte d'interessos econòmics entre Castella i els territoris catalanoparlants de la Corona d'Aragó; o a frecs entre territoris que ara emmarcaríem, sense cap mena de dubtes, en el context de polítiques econòmiques que es contradi-

uen entre si. En aquest sentit, la lectura de *Los col·loquis de la insigne ciutat de Tortosa* porta fàcilment a la sorpresa i fins i tot a la perplexitat, en la mesura que hom pot constatar-hi uns paral·lismes que freguen sovint la comicitat (en algun moment, sembla que Despuig es posarà a parlar de l'arc mediterrani o de l'Euromed). En tot plegat, però, hi ha un punt il·lusori, un anacronisme projectat pel lector, tot i que cal reconèixer que resulta francament difícil deixar-lo de banda. Despuig és un home del seu temps, i escriu tot just en el moment àlgid de l'Imperi espanyol. L'any 1557, data de la publicació dels *Col·loquis*, aquest Imperi constituïa l'entitat territorial més gran que havien vist els segles. Despuig utilitza les expressions “la nostra pàtria antiga”, o “la nació catalana”; però immediatament després parla de “nostra Espanya”, o fa aclariments que confirmen amb claredat l'abast exacte d'aquesta darrera expressió, com ara: “...per no donar glòria ni honra a algun espanyol que no fos castellà...”.

Com no podia ser d'una altra manera, la identitat nacional de Despuig no té res a veure amb la que es gestarà al segle XIX arreu d'Europa, tot i que conté particularitats realment curioses, en forma d'apreciacions inusuals per a la seva època. Quan Despuig empra el terme *nació* ho fa, al llarg de tots els *Col·loquis*, pensant essencialment en dues coses: les idees llatines de *gens*, *família* i *stirps*, d'una banda (el que anomena “llinatges”, en aquest sentit encara premodern); i en les vicissituds de la reialesa (matrimonis, guerres dinàstiques, etc.) que acaben donant lloc a determinats grups humans iden-

tificables. Des d'una perspectiva moderna, la identitat col·lectiva resultant d'un matrimoni reial resulta simplement inexistent; des de la perspectiva de Cristòfol Despuig i de tots els seus coetanis, fins ben bé el segle XVIII, en canvi, aquesta identitat existeix i no es qüestiona en cap moment com a tal, fins i tot quan les nissagues que entren en joc són manifestament falses (Despuig al·ludeix, cap al final del llibre, al mite de Tubal, per exemple). D'altra banda, convé tenir present que al segle XVI encara hi ha una confusió o, si més no, una juxtaposició entre les denominacions geogràfiques romanes, absolutament genèriques, i les entitats político-administratives actuals. Per exemple, Despuig utilitza de vegades el terme *Espanya* en un sentit semblant a l'actual, però al cap d'unes planes ho fa al·ludint a la Hispània romana entesa com a simple indicador geogràfic.

Les aportacions més rellevants de Despuig són, al meu entendre, les que fan referència al caràcter *estructural* del conflicte entre els interessos de Castella i els dels territoris mediterranis de matriu catalana (els interessos dels aragonesos són associats constantment als dels primers, no pas amb els dels catalans o els valencians). La importància d'aquesta aportació és que aquest frec s'ha mantingut intacte, amb pocs canvis veritablement substancials, al llarg de quatre segles i mig, que són molts anys. Heus aquí un argument fonamental per a resoldre *estructuralment* aquest problema: tenint present la naturalesa precària del seu mateix origen.

Ferran Sáez Mateu

EL TEMPS

És Temps de Vacances

Si n'ets subscriptor i a l'estiu te'n vas de vacances i vols rebre EL TEMPS cada setmana.

Telefona'ns al **902 131 025** i comunica'ns l'adreça on vols rebre la revista aquest estiu o bé envia'ns un correu electrònic a: **subscripcions@eltemps.net** (Ens ho pots comunicar fins el 22 de juliol)